

blandad med fåfång behagsjuka, ju mindre känslan förädlande kan vara med dervid. Följden deraf är, att, då den romantiska åldern kommer, äro redan en hel hop dåliga romaner utspelade. Deraf de blaserade adertonåriga ungherrarne och ungdomerna, af hvilka »salongerna» äro fulla. Detta *memento* är det egentligen, som föranledt vårt deltagande i den djupsinniga diskussionen om dansen.

J. V. S.

39 T*** I HELSINGFORS TIDNINGAR.

Litteraturblad n:o 2, februari 1858

För att fylla en spalt, som måste fyllas tala vi om en sak, som knappt nog ger ämne dertill. Hr T*** upplyser och bildar allmänheten med några utgjutelser angående Litteraturbladet 1857. Kritik är det icke hvarken öfver bladets tendens – någon sådan vet det mångbestjernade T. icke af – eller öfver en eller flera särskilda artiklar. Vore det också en kritik, skulle vi icke hafva något att till den genmäla. Förf. finner det deremot lämpligt, att plocka ut några våra strängare yttranden, icke moraliskt nedsättande, utan på sin höjd förnekande insigt och urskiljning, icke hos personer, utan i deras anförda påståenden och skrifter. Han finner dem icke motsvara de anspråk, som böra ställas på »medborgerlig bildning». Detta står honom likaså naturligtvis fritt. Man kan med några rader, letade ur en årgång, utan angifvande af, hvad de angå, och hvad som föranledt dem, få ett försvarligt sken. Det kommer också för det mesta till en publik, som om Litteraturbladet ingenting vet. Välviljan är så mycket mera omisskännelig.

Men då en sådan bildningens sakförare i samma andedrag hopar beskyllningar för dåliga *moraliska* lyten »egenkärlek» och »öfvermod», dertill »spetsfundighet» och »advokatyr», d. ä. slughet i bevisning utan öfvertygelse, så strider det kanske icke mot medborgerlig bildning att påpeka, hvad detta T*** anser vara *sig* lofgifvet.

Jag kunde härtill säga mycket – men vill blott tillägga, att detta förfarande af T*** icke är det enda exemplar af dylik konsekvens, jag sett prof på. Jag tillräknar det honom icke som bevis på dålig karakter, icke heller som bevis på habituel enfald. Men att jag anser sättet för dåligt och enfaldigt, det kan jag mot min öfvertygelse icke förneka.

J. V. S.

40 OM DE PROJEKTERADE KREDITANSTAL-TERNA.

Litteraturblad n:o 3, mars 1858

Då vi för ett par år tillbaka började behandla detta ämne i en artikel om »Privatbanker», bragte denna uppsats bladet i svårigheter, som gjorde det oss omöjligt att fortsätta. Ty med de allmänna resonementerna är det i ett periodiskt blad föga bevändt, om inga tillämpningar kunna ske. Läsaren skulle knappt kunna tro det, men det förhåller sig verkligen så, att vi med största öfverraskning se vårt blad numera kunna tala exempelvis om jernvägar och medlen för deras uppbyggande till och med om Finska banken och dess operationer.

Sedan återopade tid hafva förhållandena så förändrats, att redan allvarlig fråga uppstått om inrättandet af privatbanker och hypoteksföreningar, och tidningarne i landet hafva verkligen angående dessa frågor haft åtskilligt att förmåla. Isynnerhet har allmänheten haft tillfälle, att ur en ganska utförlig och upplysande artikelserie i Finl. Allm. Tidning taga kännedom om hypoteksföreningars inrättning och betydelse. Sålunda har äfven det förslag till inrättandet af dylika, som blifvit gjordt i Nylands och Tavastehus läns landbrukssällskap, kommit till allmänhetens kännedom. Lika ljusalskande har det förslag till privatbanker icke visat sig vara, hvilket de sammankallade kommitterade uppgjort, så att allmänheten derom icke har någon annan kunskap, än den det muntliga ryktet förmått sprida. Så känner man, att sedelutgifningsrätten och ansvarigheten, såsom också naturligt är, utgjort öfverläggningens hufvudpunkter. Enhälligt nog lär man ansett det blifva omöjligt, att i landet grunda privatbanker med solidarisk ansvarighet, emedan ovanan vid deltagande i bolag öfverhufvud skulle afskräcka hvar och en från att gå in på en obestämd risk utöfver aktiens belopp. Och att man skulle anse en privatbank utan sedelutgifningsrätt för ett i vårt land så litet lönande företag, att ingen skulle ingå deri, kan icke någon finna oväntadt.

Man måste bekänna, att dessa förslag icke kunnat påträffa någon mera olycklig tidpunkt, än den närvarande, så en af affärsverldens svåraste stormar i alla länder skakat på kreditens grundvalar, då i Förenta Staterna banker af alla slag stoppat, tillochmed ett par Skottiska privatbanker gått öfverända, och då man här hos oss postdagligen läser jeremiader öfver de olyckor, hypoteksföreningar och privatbanker skola bragt öfver Sverige. Ingen håller reda derpå, huru många af de Amerikanska bankerna åter upptagit sina betalningar, att det är missbruket icke systemet, som bragt de trenne (?) Skottiska till liqvidation, att af de Svenska ingen enda hittills haft ens någon starkare påtryckning för sedelinlösen. De sistnämnda hafva sett sig tvungna, att inskränka sin diskontering och lån rörelse. Och till och med detta har man sett tadlas, såsom skulle någonsin banker kunna finnas, hvilka under tider af allmänt misstroende och kreditlöshet skulle ostördt kunna hålla de behöfvande penningar tillhanda.

Obetänkt skulle det visst vara, att betrakta den stora penningkrisen såsom något utomordentligt naturfenomen, hvars förnyande skulle höra till de stora undantagen i verldsordningen. Tvärtom synes det högst sannolikt, att dylika kriser, sedan krediten nu engång är uppfunnen och blifvit en af den stora allmänheten känd och begagnad uppfinning, skola periodiskt återkomma. Lättheten att få penningar eller papper, som representera dem, skall i alla tider locka den ena till ansträngda företag, för att vinna rikedom hastigt och mycket, den andra till ett lefnadssätt, som ger rikedomens sken och dertill vällefnadens behag. Det skall så fortgå tills bubblan brister, och de stora företagen ramla, och de lysande seigneurerna få vänja sig vid ströming och bröd i någon vindsammare. Man kan nu antaga, att de öfveråldigas och lättsinnigas antal skall jemnt tillvexa, och menskligheten småningom vänja sig vid denna vaxling mellan storståtlighet och elände. Men detta antagande har icke erfarenheten för sig, än mindre teorin. Redan de gamle satte förnuftets väsentliga kännetecken deri, att menniskan icke såsom djuren lever i det närvarande, utan har en forntid och en framtid, lär af den förra och lever för den senare. Erfarenheten vittnar också, att intet fysiskt eller moraliskt ondt i menskligheten visat sig, mot hvilket hon icke sökt ett botemedel – och

funnit det åtminstone sådant, att valet mellan lycka och olycka blifvit individen alltmera fritt. Det är derföre också troligare, att man skall lära sig hålla kreditens omkastningar i minnet och icke blindt förtro sig åt dess lockelser, hvarigenom åter dessa omkastningar skola blifva allt sällsyntare och mindre allmänt ruinerande.

Men ehuru förutses kan, att dessa ruinerande omstörtningar tid efter annan skola återkomma, kan man taga det för likaså afgjort, att detta icke skall hindra tillvaron af kreditanstalter af hvarjehanda slag, och troligen icke heller uppkomsten af nya sådana i en utsträckning, hvarom nutiden ännu icke gör sig någon föreställning. Krediten i stor skala har blifvit ett oafvisligt behof för nutidens handel och näringar. Den tillväxande folkmängden i de civiliserade länderna kan den förutan icke lifnära sig, än mindre fylla sina genom civilisationen ökade behof. Det folk, som icke begagnar denna häfstång för det materiela – och i följd dermed det andliga – framåtskridandet, måste stå tillbaka i välstånd, i upplysning, i seder och lagar, i nationel sjelfständighet och politisk betydhet. Ett folk sätter sig icke i beroende af utlänningen derigenom, att det begagnar hans penningar, för att höja sitt jordbruk och sin industri, utan derigenom att det lefver på, hvad jorden eller hafvet sjelfmant skänker det, och mot detta i dess mest råa skick tillbyter sig alla för den civiliserade menniskan behöfliga artiklar från utlandet. Den befolkning, hvilken såsom en stor del af den Finska lefver af den utan dess omsorg uppvuxna skogen och af utlänningen får yxen, hvarmed den fälles, sågen, hvarmed den klyfves, och det bröd, arbetaren under detta arbete förtär, står vildens lif nära och är mera beroende af utlandet, än om den dit skulle betala räntan för millioner, genom hvilka den hade bragt sig upp till ett blomstrande jordbruk och en liflig manufakturindustri.

Det är dock för Finland icke närmast fråga derom, att söka penningar i utlandet, utan att göra de penningar fruktbara, hvilka inom landet kunna finnas. De tvenne slags banker, till hvilkas inrättande förslag blifvit väckt, hypoteksbanker för jordbruket och sedelutgifvande privatbanker, hafva båda detta ändamål, att insamla lediga penningar och göra dem fruktbara för jordbruket, industrin och handeln.

Särskilda förhållanden – med andra ord penningefattigdomen i landet – verkar det, att också båda enligt förslaget öfverensstämmande deri, att fast egendom skulle utgöra bankkapitalet. I afseende å hypoteksbankerna för jordbruket säger det sig sjelft, att jorden måste blifva det hypotek, de erbjuda för erhållna penningar. Men privatbankerna kunna, som känt är och lätt förstås, lika väl bjuda dem, af hvilka de mottaga penningar, och dem, som mottaga deras sedlar säkerhet i t. ex. räntebärande statspapper samt större aktiebolags aktiebref och räntebärande obligationer. I Sverige, der inga statspapper funnits, och der äfven förmögenheten är alltför ringa, för att grundfonden för privatbanker skulle kunna bildas genom inbetalningar af penningar till hela aktiens belopp, har man derföre grundat privatbankerna hufvudsakligen på inteckning i fast egendom. Detta blir naturligtvis äfven i Finland den enda utvägen, att bringa privatbanker till stånd.

Med denna likhet i grundfondens beskaffenhet befinner sig dock delegaren i hypoteksbanken i en helt annan ställning, än aktionären i en sedelutgifvande privatbank. Den förre är hypoteksbankens gäldenär, och den aflemnade inteckningen utgör säkerheten för hans skuld till densamma. Aktionären i en privatbank är bankens fordringsegare, men han har gifvit banken en inteckning i stället för reda penningar. Skilnaden beror derpå, att, medan den förre blott söker penningar på

goda vilkor, söker den senare en god ränta på sina penningar eller på beloppet af den inteckning, han lemnat banken i penningars ställe. Har nu en privatbank rättighet att utgifva sedlar till samma belopp ungefär som aktionärernas hypoteker, så är det klart, att aktionärerna göra en god affär. De draga inkomsten af t. ex. sina hus eller jordegendomar m. m. och de förtjena dertill räntan på samma kapital, utlånadt i privatbankssedlar. Sistnämnde ränta är minst 6 proc. pr år, och om egendomens afkastning uppgår till lika procenttal, har en sådan aktionär alltså 12 procent på det i egendomen nedlagda kapitalet.

10 Skulle en privatbank utgifva sedlar mot deponerade räntebärande papper såsom säkerhet, så kan t. ex. en person köpa en hypoteksbanks räntebärande obligationer, deponera dessa som valuta för aktier i en privatbank och draga ytterligare ränta för ett motsvarande belopp af banken utlånade sedlar – eller, hvad som är detsamma, privatbanken kan nedlägga hela sin grundfond i sagde obligationer och på dem erhålla ränta å 4 proc., för att stämpla ett lika belopp sedlar och utlåna dessa mot 6 procent. Det är en god affär, i hvilken säkert hvar och en, som har en skuldfri fast egendom eller penningar att utlåna gerna deltagar. Och om den, som har sin egendom intecknad, kan skaffa sin

20 fordringsegare annan säkerhet och göra inteckningen fri, för att till dess belopp ingå som aktionär i en privatbank, så har han minst räntan på sin skuld ersatt. Det vanligare är, att privatbanker i följd af penningarnes hastiga omsättning och rörelsen med mottagna depositioner gifva en utdelning af 10, 12 å 15 procent.

Man skulle kunna tycka, att ett förträffligare påhitt icke finnes, än att sålunda fördubbla nationalförmögenheten, hafva den i fast egendom såsom grundkapital och dessutom i privatbankssedlar som rörelsekapital. Det vore så visserligen, om en sådan sedel vore annat än en papperslapp. När sådana i stor mängd sättas i rörelse, och således ett

30 skenbart öfverflöd på penningar kommer att finnas, stiga alla arbetslöner, alla varor och all fast egendom i pris, d. v. s. dessa penningar falla i värde. Öfvertygelsen, att de icke kunna förvandlas i klingande mynt verkar, att detta kommer ur omlopp; och t. ex. ett dåligt år, då lifsmedel måste importeras och med klingande mynt betalas, eller en handelskris, som påkallar de utländska handelsskuldernas prompta betäckning, göra slut på pappersrikedomen. Ingen vill mera hafva papper, utan blott klingande mynt. Agiot på detta stiger med stormens fart. Den, som i går egde 10 000 Rubel i papper eger i dag 5 000. I mening att inlösa banksedlarne kan väl den egendom, som för dem

40 skall utgöra säkerhet, småningom säljas. Men betalas den med papper, vore härpå naturligtvis intet vunnet; ty det är just sedlarne, som med värdet skola inlösas. Silfver åter betalar ingen i annan proportion, än den af agiot mellan detta och sedlarne. Och skulle en massa fast egendom på en gång komma till försäljning, skulle detta ytterligare sänka egendomens pris. Bankernas bankrutt blefve ohjelpig och massan dålig, så att sedelinnehafvarne finge åtnöja sig med en ringa procent af sedlarnes nominalvärde.

Bankrutter af precis detta slag har man väl icke ännu haft erfarenhet af. Men i många länder, äfven i Sverige, hafva statsbankerna, genom

50 stark sedelutgifning antingen såsom lån mot inteckningar eller som lån åt staten under krig och nöd, gjort en likartad bankrutt. Bankstoppningarne i Förenta Staterna äfven under senaste kris bero af något andra förhållanden. Deras bankkapital består i värdepapper och någon del i klingande mynt, och de få icke utgifva sedlar öfver en viss proportion mot bankkapitalet. Dertill mottaga de depositioner och

utlåna dem. När då en kris utbryter, och deponenterna vilja lyfta sina pengar och sedelinnehafvarene begära valuta, hafva bankerna föga klingande mynt att erbjuda, men i stället statspapper, jernvägsaktier och obligationer o. s. v., som nu ingen vill hafva, och som dag för dag falla i värde, samt enskildas vaxlar m. m., hvilka äro än mera värdelösa. Då måste betalningen stoppas, och det kommer an derpå, om dessa papper och vaxlar äro af den beskaffenhet, att bankerna framdeles, när affärerna återtagit sin jemna gång, äfven med uppoffring af bankkapitalet kunna göra skäl för sig.

Banklagstiftningen har derföre litet hvarstades inskränkt bankernas rättighet till sedelutgifning. Ja privatbanker finnas, som icke ega sådan rättighet. Dessa banker bilda sitt kapital på aktier till stort antal och kunna öka sin fond genom mottagande af depositioner. Deras verksamhet består i att försträcka kapital till industriela företag, taga aktier i sådane t. ex. jernvägsanläggningar, deltaga i statslån o. s. v., och sedan vid goda konjunkurer åter med vinst sälja dessa aktier och statspapper, för att åter göra nya spekulationer. De äro bankirer i stort. Att banker af detta slag icke kunna komma i fråga i Finland, är påtagligt. Här saknas tillräckligt kapital för deras bildande och förtroende till en sådan kapitalets användning – det senare med rätta, ty här saknas äfven tillfälle till spekulationer af anförd art.

De operationer, privatbanker här i landet kunna drifva, äro de bekanta: mottagande af depositioner mot ränta och medlenas utlånan- de genom diskontering af anvisningar, vaxlar och reverser eller mot hypotek af varor och panter af ädla metaller, samt försträckningar på s. k. upp- och afskrifning. Skulle banken sakna sedelutgifningsrätt, hade den för denna rörelse att påräkna endast sitt sammanskjutna kapital och de depositioner, den finge mottaga. Bådadera kosta banken räntan, och den kunde endast förtjena något på det förra genom flitig omsättning och i knappa penningtider en högre diskonträrnta samt på det senare dertill genom en (möjligen en och en half) procents högre utlåningsränta öfverhufvud, än hvad den betalar åt deponenterna. Denna vinst vore dock med den ringa penningomsättningen i vårt land så obetydlig, att med endast sådane utsigter här ingen privatbank skulle uppstå. Äfven med antagande att en privatbank kunde året om hålla en million ute, skulle en möjlig vinst af 1 1/2 % gifva en bruttoinkomst af endast 15 tusen rubel. Härifrån skall då afdragas förvaltningskostnaden, ränta för de medel, banken ständigt måste hålla inne, för att möta deponenters uppsägningar, och derutöfver på de deponerade eller inbetalda belopp, som händelsevis en längre eller kortare tid icke kunna göras fruktbarande. Nettobehållningen blefve sålunda, fördelad på ett antal aktieegare, en ren obetydlighet.

Vill man således hafva privatbanker, är det ett oeftergifligt vilkor, att dem tillåtes utgifva sedlar. Vi taga också för afgjort, att grundfonden måste, såsom i de Svenska privatbankerna, till hufvudsaklig del bildas af säkerheter i fast egendom; och det är således till visst belopp af denna säkerhet, som sedelutgifning måste dem tillåtas. Sålunda kunna de på sedelutgifningen göra sig en vinst, som kan locka till företaget. Vid bestämmande af sedelutgifningens belopp torde dock icke endast bankens säkerheter böra tagas till måttstock, utan äfven antalet af privatbanker och deraf beroende fara för landet, att hastigt öfversvämmas af en massa sedlar. Ty det är klart, att ett på anfördt sätt fonderadt sedelmynt icke är representant för något effektivt penningkapital. Endast årliga nettobehållningen af den fasta egendom, som utgör säkerheten, kan anses för ett sådant kapital, hvilket således i en del af

sedeln är representeradt. Men ett sedelmynt, som representerar sjelfva egendomens värde, är och blir ett fingeradt kapital. Det är en löpande skuldsedel, för hvars belopp utställaren icke erlagt eller erlägger någon ränta, ett kapital, skapadt med ett penndrag. Kapitaler af detta slag i stor mängd måste för ett land vara vådliga. De äro jemförliga med de på senare tid mycket omtalda blankovexlarne, och vådligare än dessa, emedan de löpa utan endossement.

10 Hvertill skola då privatbanker behöfvas? Vi kunna till denna fråga icke finna annat svar, än det anförda, att deras uppgift är: att bringa det penningekapital i rörelse, som i hvarje land, der hvarken depositionsbanker eller bankirer finnas, ligger förströdt i landet ofruktbart eller i räntebärande papper gifvande en ringa procent, och som i ingendera fallet tjenar att lifva landets invånares företagsamhet och arbetsamhet. För detta ändamåls vinnande utgör icke blott sedelutgifningsrättigheten en nödvändig uppmuntran åt bankerna, utan sederne blifva äfven såsom kreditpapper ett medel att öka varuomsättningen och framkalla en lifligare produktion.

20 Men här möta vi hypoteksföreningarne, hvilka likaså skola uppsamla det lediga kapitalet och göra det fruktbart, de i Finland föreslagna genom att använda det för jordens odling.

Hypoteksföreningarne behöfva äfven de sin sedelutgifningsrätt, ehuru deras sedlar äro räntebärande obligationer. Innehafvaren af dessa har för dem sin säkerhet i fast egendom, likasom innehafvaren af de Svenska och de här i Finland föreslagna privatbankernas sedlar. Skilnaden är, att de vanligen äro af högre valörer, äro formligen intecknade i jorden och gifva innehafvaren ränta. De lemna således delegaren i hypoteksbanken icke lika fördel, som aktionären i en privatbank har af dess sedlar, ty den förre måste betala ränta till obligationsinnehafvaren. Men 30 lika litet som privatbanksedlarne representera de något annat effektivt kapital, än nettobehållningen på den intecknade egendomen. Antingen obligationens utställare ger ut densamma direkt t. ex. för erhållna jordbruksredskap eller som arbetslega åt sina arbetare, eller han mot obligationen tillvexlar sig penningar, så har han satt i omlopp en sedel, hvilken utan att representera något kapital ökar sedelmassan i landet. Skulle sådana obligationer utgifvas för t. ex. $\frac{2}{3}$ af närvarande värdet på all landets jord, skulle en sedelmassa komma i allmänna rörelsen, hvilken på densamma skulle öfva samma verkningar som en stor massa privatbankssedlar. Alla priser skulle stiga, penningevärdet skulle falla 40 m. m. Hypoteksbankernas obligationer hafva dock framför privatbankssedlarne fördelen, att de efterhand amortiseras och gå ur rörelsen. Men detta minskar icke vådan för det allmänna af en plötslig större emission af sådane obligationer.

Hvad angår hypoteksbankernas förmåga, att uppsamla lediga penningar och göra dem produktiva t. ex. i jordbruket, så är denna förmåga inskränktare än privatbankernas. Äfven privatbanken måste naturligtvis utställa en räntebärande skuldförbindelse åt dem, som i densamma deponera penningar. Men denna är stäld på en kort uppsägningstid och kan derföre när som helst åter förvandlas till penningar och försvinna; i följd hvaraf äfven så sker, att dylika 50 förbindelser icke blifva länge utelöpande. Hypoteksbankernas obligationer deremot inlösas först efter en längre tids förlopp. Föreställer man sig nu, att här i landet innehafvare af Ryska bankbiljetter, för att vinna en högre ränta, utbyta dem mot hypoteksföreningarnes eller privatbankernas obligationer, så komma de förra att företräda de Ryska bankbiljetternas ställe och stanna på någon hand såsom ledigt

kapital, medan de senare skola följa den dragningskraft, som lättheten att konvertera dem i penningar eger, och oftare omsättas i sådana. De penningar åter, som bankerna icke skola försumma att förskaffa sig genom bankbiljetternas vaxling i de kassor, hvilka utgifvit dem, använder delegaren i hypoteksföreningen på odlingen af sin jord, privatbanken utlånar dem åt personer, af hvilka de användas som rörelsekapital i jordbruket, handeln och industrin. Men sedan jordbrukaren engång utgifvit de erhållna penningarne, måste dessa genom penningens vanliga många kanaler återgå till banken, på sin väg 10
tjänande äfven handeln och industrin till rörelsekapital. Hypoteksbanken upptager dem icke, för att åter sprida dem till näringarne. De penningar, som till den inflyta, användas dels till ränta, dels till amortisation af obligationerna och efter några tiotal år har allt återgått till sitt gamla. Kapitalisten har derunder blifvit tvungen att återvända till de Ryska kreditbiljetterna eller till t. ex. Finska mindre ränta gifvande statspapper. Detsamma är förhållandet med de reda penningar, hypoteksbanken kan direkt få låna. De återvända såsom återbetalning till kapitalisten och blifva åter lediga. Men så förhåller det sig icke med de i privatbankerna deponerade medlen. De utlånas på kort tid, 20
inkomma åter och utlånas åter eller återuttagas af deponenten. De komma aldrig till hvila, utan hålla sig jemnt i allmänna rörelsen. Det lider således intet tvifvel, att icke privatbankerna äro mera egnade, att göra landets tillgängliga penningekapital produktivt i näringarne.

Privatbankerna äro deremot icke i stånd, att förskjuta penningar på lång tid, t. ex. för nya jordodlingar, nya fabriksanläggningar o. s. v., med ett ord att lemna näringsidkaren det nödiga grundkapitalet. Men de sätta honom i tillfälle, att genom ett ökad rörelsekapital *förvärfva* de nödiga medlen till rörelsens förbättrande och utvidgande eller till nya företag. Äfven en landthushållare, som på billiga villkor erhåller förskott till inköpande af redskap, arbetarens aflönande och andra 30
nödvändiga behof, tvingas då icke att på förhand mot lågt pris borttinga sina produkter eller sälja dem vid en ofördelaktig tidpunkt, och den vinst, han derigenom gör, sätter honom i tillfälle att införa förbättringar i sin hushållning eller att utvidga den. Hypoteksbanker lemna honom direkt medlen härtill, *om* han använder dem till förbättringar och nya företag. Men dessa fordra isynnerhet i landthushållningen sin längre tid, för att återgifva någon del af det nedlagda kapitalet. De taga också ett ökad rörelsekapital i anspråk; och landthushållaren måste derföre antingen bespara en del af det erhållna lånet till rörelsekapital eller förskaffa sig detta från annat håll. Vill han alltså på 40
det fördelaktigaste använda hypotekslånet, genom att så snart som möjligt nedlägga det i förbättringar och nya företag, behöfver han desto mera privatbankens understöd, för att kunna underhålla och skörda frukten af dessa.

Med bruket följer i alla menskliga företag missbruket. Man har icke långt borta exemplen på, att äfven båda dessa nämnda kreditanstalter kunna missbrukas. I Sverige klagas deröfver, att bådadera tjänat till medel för att understödja en lättsinnig konsumtion och ett öfverdådigt lefnadssätt. I vårt kära fädernesland hafva vi i arf från Sverige jemte 50
mycket godt en stor benägenhet för fåfängt skryt i kläder, möbler, gästabud m. m. Detta dåliga arf har genom beröringen österifrån ingalunda kommit att ligga oförkofradt. Isynnerhet är lyxen i kläder, möbler och ekipager österländsk; men kalaserandet är mera äkta Svenskt. Till den kräslighet i mat och dryck, som på senare år skall utvecklats sig i Sverige, hafva vi dock enligt kännarens vittnesbörd icke

hunnit. Men fåfängt lärer man t. ex. på jordens rund söka en stad med samma folkmängd som Helsingfors, hvilken skulle använda lika mycket som denna goda stad på offentliga nöjen. Skådespelaren och konsertgifvare, goda och dåliga, deklamatorer, konstberidare, lindansare, taskspelare, hunddresserare m. m., alla hafva de här fullt hus, så länge och så ofta det dem behagar. Man skulle t. ex. tro, att här finnes den mest musikälskande publik i verlden. Ty konserter, sådane som i Berlin, Wien och Paris med 500, 700, 1 000 åhörare, höra här till de alldagliga företeelserna. Hvar och en vill visa sig; ingen vill vara sämre än den andra. Hemma är det dessutom så ledsamt. Der finnes bara tråk. Om middagsmåltider för 50, supeer och baler för hundratal personer må man icke tala – ehuru de visst äfven kunna räknas till de »offentliga nöjena». I förbund med denna fåfänga står den nationelt Finska lättjan. Att vara herre, det är här i landet att vara lat. Med sådana anlag och vanor kan en stor tillgång på penningar och lån alltid leda till missbruk. Men att derföre vilja hindra kreditanstalters inrättande, vore att söka qvarhålla befolkningen vid håglöshet och overksamhet. Erfarenhetens bevis är alltför afgörande, för att man skulle kunna betvifla, huru kraftigt kreditanstalter i alla länder verkat på näringarnes förkofran och det allmänna välståndets tillväxt.

Privatbankerna synas, om de strängt vidhålla att lemna lån och förskott blott på kort tid, föga kunna understödja slöseriet. Ty det blir snart nog svårt att göra nya förtäringslån, då de skola på ett eller annat vis omsättas efter några månader. De långa hypotekslånen kunna deremot lättare missbrukas. Nästan oundvikligt är, att de icke i ett stort antal fall skola tjena till att betäcka köpeskillingen för jord, således förblifva utan direkt inverkan på landtbruket. Det kan visst blifva fördelaktigt för den, som har en skuldsatt egendom, att omsätta skulden i ett hypotekslån och med ungefär samma räntebetaling som förut småningom amortisera skulden. Men tillgången till sådane lån kommer också att lätta egendomsköp. Den säkra verkan är dessutom, att jordegendomens pris i följd af denna lätta och förmonliga penningtillgång kommer att stiga, så att det nödiga grundkapitalets tillväxt äfven måste fördröja den tid, då räntan för lånet upphör och kan användas till hushållningens upphjelpande. Den, som ådragit sig skulden genom dålig hushållning, kan nu se den med lätthet förminsкас och derigenom äfven vinna lätthet att göra ny och ökad skuld. Ändamålet med dessa lån, landtbrukets upphjelpande, förutsätter också en allmännare insigt i detta svåra yrke, så att icke ens god vilja är tillräcklig att göra lånen fruktbarande. En handlande kan äfven med ökad penningtillgång låta rörelsen gå i de gamla spåren. Egaren af en fabrik behöfver sjelf icke alls förstå sig på det tekniska af dess bedrifvande. Men i vårt land finnas jemförelsevis få egendomar så stora, att de kunna tåla vid en bildad agronom som förvaltare. Egaren måste sjelf förvärfva sig insigt i yrket. Genom biträde af ett större antal kringresande agronomer, kan naturligtvis den allmänna insigten höjas; och en blifvande hypoteksförening skulle säkert icke illa använda de till sådanes aflönande anslagna medel.

Det måste alltid blifva ett jemförelsevis litet fingeradt kapital, privatbankerna i sina sedlar kunna skapa. Men en jordbrukshypoteksbank för hela landet, såsom man föreslagit den, måste sätta obligationer i rörelse till högst betydliga belopp. Sker detta, måste äfven den nödvändiga följderna blifva, att arbetslönerna plötsligt stiga, att konsumtionen i hast tilltager och med den varupriserna och importen. Penningen måste då för någon tid vandra ut, här i landet hufvudsakli-

gen i Ryska sedlar till Petersburg och något till Riga, öfver hvilka orter remisserna till utlandet ske, såsom också flera allmänna konsumtionsartiklar införas från Ryssland. Detta jemnar sig dock småningom, då i följd af ökad konsumtion priset på de allmännaste konsumtionsartiklar stigit så, att det åter nedtrycker densamma. Men otoroligt är det icke, att i allmänna rörelsen penningbrist skulle visa sig, ehuru några miljoner hypoteksobligationer gått ut i densamma. Ty dessa, lydande på nögre valörer, äro icke egnade för cirkulationen, utan skulle ligga fasta på kapitalisternas händer. Privatbankssedlar kunde då visa sitt gagn, genom att ersätta det mera reela myntet¹. Ty de skola säkert aldrig gå ur landet. 10

Tvifvelsamt må det också synas, om hypoteksföreningen skall lyckas inom landet erhålla ett nog stort kapital. För vår del kunna vi icke finna någon stor olycka deri, om det bristande skulle tagas från utlandet. Det är enkelt nog, att det är fördelaktigast både för den enskilda och för ett bolag, att taga penningarne, der de fås billigast. I Sverige hafva hypoteksföreningarne gjort stora utländska lån. Ingenting är då naturligare, än att det silfver, som kommit in, åter skall gå ut. Men har det af låntagarna blifvit klokt användt till jordbrukets förbättrande o. s. v., så stannar detta fasta kapital i landet, och det är med afkastningen deraf lånet skall dödas. Att under arbetet på denna förbättring, arbetaren gjort sig bättre dagar, än kanske behöfligt varit, är visst ett ondt. Men detta onda ger sig af sig sjelft, när penningtillgången åter minskats. Faran ligger deri, att det indragna kapitalet kan användas direkt för en ökad konsumtion, så att, när det åter gått ut, endast skuldbördan blir kvar. En sådan utgång sägas de Svenska hypoteksföreningarne hafva befordrat, genom att göra större utländska lån, än behöfligt varit, och att helt enkelt inom landet utlåna det öfverflödiga mot borgen, för att vinna på räntan. Det är visst en god affär. Om t. ex. en jordegare mot inteckning i sin egendom vore berättigad, att af hypoteksbanken erhålla 10 tusen rubel, i utlandet upptagna mot 3 %, men låter banken låna summan åt någon annan mot 6 %, så är skillnaden hans vinst. I Sverige har man inrättat saken så, att en sådan jordegare likväl inbetalar ränta och amortissemang, t. ex. 4 1/2 %, såsom skulle han sjelf erhållit lånet. Detta dödas nu mycket hastigare genom de tre procent, som den verkliga låntagaren betalar utöfver räntan till utlandet. Utsträckes detta system dertill, att ingen delegare i föreningen begagnar mera än t. ex. hälften af sin andel i lånet, och den andra hälften utlånas mot borgen och högre ränta, så är affären god för alla, med undantag af risken på det mot borgen utlånade. Men hvad godt den senare hälften af det erhållna utländska lånet kommer att uträtta, det är högst osäkert. I öfrigt är det klart, att ett utländskt lån ökar landets rörelsemedel blott med den erhållna valutan, icke med obligationerna, hvilka gå till de utländska långifvarerna. Skulle penningar kunna fås inom landet, men utländskt lån såsom billigare föredragas, har detta obestridligt det menliga för landet, att dess egna kapitaler icke indragas i näringarne, och att rörelsekapitalet ökas med ett öfverflödigt belopp, som desto lättare måste medföra ökad konsumtion, höga priser och ökad import, så länge penningrikedomen räcker. 30 40 50

¹ I Sverige inträdde penningbrist redan långt före penningkrisen, emedan riksbankens sedlar gingo till banken för det silfver, som till importens betalande måste utsändas. Skulle då privatbanksedlarna icke varit, hade penningnöden blifvit ojemförligt större. Här i landet fås icke silfver ur banken i större partier, utan Ryskt sedelmynt går ut till betalande af öfverimport.

Ämnet är af den art, att det icke lätt uttömmes. Vår afsigt har varit den, att påpeka något af sakens frånsida, för att söka dämpa alltför sangviniska förhoppningar och planer, utan att derföre gå in på yrkandet af företagets skadlighet i och för sig. Medgifvas måste, att alla kreditanstalter kunna föra till kreditens missbrukande, och att ett konstgjordt penningkapital har en missbrukad kredits vådor, om dess uppkomst alltförmycket gynnas af lagstiftningen. Men lika afgjordt är, att staten icke heller i ifrågavarande hänseende kan ställa befolkningen under sitt förmyndarskap, utan att hämma dess framskridande i välstånd och bildning. Vi skulle anse, att gränsen för statsmaktens mellankomst är medgifvandets af det aldra nödvändigaste, hvarförutan dessa kreditanstalter icke kunna uppstå, och detta i så stort omfång, som det allmännas säkerhet möjligen kan tillåta. Hit räkna vi för privatbanker rättighet till sedelutgifning till det minsta belopp, hvarmed de kunna åtnöjas. Och för att utröna detta, är fri konkurrens nödvändig. Med afseende härpå skulle vi äfven anse det för skadligt, om hela landet blefve tvunget att sammansluta sig till en enda hypoteksförening för jordbruket. Det är uppenbart förmycket på engång. Den eller de föreningar, som begära det minsta lånebelopp i förhållande till egendomarnes värde, böra utan tvifvel ega prioritet. Detta icke blott derföre, att långifvarene sålunda erhålla största säkerhet, utan emedan det äfven ger bättre borgen för den bästa vilja, att väl använda medlen, och den bästa insigt dertill. Det kan med afseende på det allmänna bästa icke hjälpas, att huru många hypoteksföreningar och privatbanker som helst icke kunna tillåtas *samtidigt* bilda sig. Ty millioner kreditpapper med ens inkastade i allmänna rörelsen måste medföra för det allmänna vådliga skakningar. Hvarje samhällsangelägenhets afgörande har sin åt kloketens pröfning öfverlemnade mer eller mindre godtyckliga spets. Huru mycket af dessa papper landets affärsrörelse för ögonblicket kan behöfva och tåla, är icke lätt att afgöra. Men en pröfning måste ske, och ett beslut fattas.

I jmförelse med frågan om sedelutgifningen är den om solidarisk eller icke solidarisk ansvarighet för privatbankernas aktionärer här i landet utan serdeles konsekvens. Då bankkapitalet utgöres af in-teckningar i fastigheter, och ingen sådan får återtagas, utan att en annan lika god sättes i stället, ökar den solidariska ansvarigheten icke säkerheten – förutsatt, att bankens böcker äro öppna för styrelsens kontroll, och att dess affärsbestånd, såsom sed är, för hvarje månad offentliggöres.

Sannolikt synes, att nyttan af privatbanker skall förblifva inskränkt, sålänge såsom nu intet i affärer brukligt papper åtnjuter vaxelrätt, sålänge inrikes vaxlar äro för lagen okända och accepterade anvisningar icke ens gälla för reverser. Det är längesedan anmärkt och erkänt, att handelsboks bevisande kraft utgör ett hinder för dessa inrikes kreditpappers användande.

Hvad hvarken privatbanker eller hypoteksföreningar kunna åstadkomma är kapital för fabrikers anläggande. Detta skulle tillhöra bankirhus och de icke sedelutgifvande banker, om hvilka vi ofvanföre talat. Men som landet icke eger eller så snart torde komma att ega någondera, är det naturligt, att hvar och en ser till statsbanken såsom den enda i stånd att företräda deras ställe. Hvad hittills i denna väg skett, är en småsak. Så i stort som de utländska aktiebankerna kan nu statsbanken härvid icke gå tillväga; ty den saknar allt tillfälle att åter åt andra öfverlåta de säkerheter, den för sådana förskott mottagit. Men genom att öfverlemna diskonteringen af inhemska papper och hypo-

tekslån mot sådane åt privatbankerna, skulle den dock kunna bereda sig en ganska rik fond till dessa förskott, utan all förlust i inkomst, såsom dessa diskonteringar m. m. hittills skett.

Det borde vara lika öfverflödigt, som det är tillgjordt och släpigt, att försäkra, att det ofvan sagda uttrycker endast vår åsigt af saken, och att dess bristfälligheter af oss gerna medges. Vi vilja dock för denna gång påtaga den skamfilade Antisthenes-manteln, genom hvars hål högfärden så skinande framlyser.

J. V. S.

10

41 ARBETET FÖR FINSKA SPRÅKET OCH LITTERATUREN VID UNIVERSITETET.

Litteraturblad n:o 3, mars 1858

I uppsatsen om Finska emigrationen i Sverige berörde vi kort kända förhållanden vid universitetet med afseende på de nationelt Finska intressena. Det var att förutse, att sådant skulle tända eld. I Helsingfors Tidningar har också framträdtt en s. k. »protest». Den kunde, äfven med dess lätt förlåtliga fåfänga, varit heder värd, om den endast afsett att skydda en kamrat; och vi skulle i sådant fall lemnat den obesvarad, att gälla, hvad den kan. Men sådan den nu är, utgör i den kamraten bisak, de protesterande ungherrarnes egna värda personer hufvudsak. Protesten har dessutom sin småsluga beräkning, är i sanningens förnekande såväl som i uttrycken oblyg. Det är visst icke något roande att, som man säger, springa i kapp med – så stora patrioter. Men tystnad vore här icke på sin plats.

20

När man offentligen talar om ungdomens förhållande vid en läroanstalt, en skola eller ett universitet det är detsamma, talar man icke, för att ingå i dispyter med samma ungdom. Den får glädja sig åt det offentliga berömmet och vederlägga det offentliga tadlet genom sitt uppförande. Men offentlig dispyt å dess sida om, hvad den är eller icke är, måste minst sagdt anses bevisa mot dess bildning och vett. Skulle ungdomen sjelf vara den offentliga domaren öfver, huruvida den motsvarat eller icke motsvarat, hvad af den kräfves, kunde den också ensam för sig bilda läroanstalten. Klart är, att, om dess förhållande blifvit orättvist tadladt, icke den, utan läroanstaltens styrelse och lärare äro de, hvilka försvaret tillhör.

30

Men en individ eller ett »kottteri» af individer, som blifvit orättvist tadladt, må dock få försvara sig? Ja visst, om individen eller kottteri-medlemmen blifvit offentligen nämnd eller utpekad. Men äfven då bör försvaret angå något offentligt uppträdande, individernas kända gerningar, icke bestå i förmenanden om deras dygder. Hvem som helst, som sätter sig ned att inför allmänheten demonstrera, att han är en vetenskapsidkare och en patriot, handlar som en narr. Att inse detta, det hörer till allmänna vettets a b c, hvilket äfven ungdomen bör lära sig känna. När ungt folk, om hvilket allmänheten aldrig hört talas, företager sig att sjelf offentligen attestera sin egen vetenskaplighet och patriotism, är sådant en löjlighet.

40

Protestanterna äro visserligen blygsama nog, att icke vilja framlägga bevis hvarken för sin vetenskaplighet eller för sin patriotism. Protesten gäller undertecknads förmåga, att hos dem bedöma det ena eller andra; emedan härtill skulle fordras äran af en intimare personlig bekantskap! Det förstas dock, att allmänheten skall anse personer, hvilka så stolt

50